

**LENKA JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ – GABRIELA FATKOVÁ –
LUKÁŠ HANUS – MAREK JAKOUBEK – MICHAL PAVLÁSEK
BALKÁN A MIGRACE. NA KŘÍŽOVATCE ANTROPOLOGICKÝCH PERSPEKTIV.**

Praha: AntropoWeb, 2011, 149 s. AntropoEdice; sv. 1. ISBN 978-80-905098-0-1.

Balkán a migrace je kolektivní monografií věnující se Balkánskému poloostrovu, o kterou se zasloužila pětice antropologických badatelů, jmenovitě Lenka J. Budilová, Gabriela Fatková, Lukáš Hanus, Marek Jakoubek a Michal Pavlásek. Kniha je rozdělena do pěti kapitol, přičemž každá kapitola odpovídá jedné studii každého z výše uvedených autorů. Společným jmenovatelem všech pěti badatelů je snaha zviditelnit balkánský region v naší zeměpisné oblasti tak, aby dosahoval stejného vědeckého zájmu, jako je tomu u západních antropologických kolegů. K tomu slouží série analýz, jejichž hlavním zdrojem dat je dlouhodobý terénní výzkum těchto autorů na území balkánského regionu.

Lenka J. Budilová v první kapitole s názvem *Pro víru nebo za půdou* popisuje „bulharské Čechy“, což je skupina obyvatel, která v letech 1900–1950 žila v bulharských obcích Vojvodovo a Belinci. Největší pozornost v této kapitole věnuje čtyřem migračním vlnám a jejich příčinám v 19. a 20. století. Dočteme se tak o zakládání českých vesnic v rumunském Banátu, který se v roce 1718 stal rakouskou hraniční provincií a následně byl kolonizován jak českým, tak německým obyvatelstvem. Autorka odhaluje nejenom tradičně zmiňované hospodářské důvody migrace, ale také důvody náboženské. Právě víra byla další motivací, která vedla k odchodu do Banátu a k založení českých osad. V první migrační vlně byla nejvýznamnější osadou Svatá Helena. V druhé migrační vlně se dozvíme o založení Vojvodova. K jeho založení vedly dvě výkladové linie — hospodářská a náboženská. Přestože starší autoři popisují hospodářskou linii jako hlavní důvod odchodu česky mluvícího obyvatelstva ze Svaté Heleny do Bulharska, celkové příčiny odchodu mohly být kombinací politických, náboženských a dalších faktorů. Třetí a čtvrtou migrační vlnou se rozumí odchod některých vojvodovských obyvatel do Jižní Ameriky, přesněji do Argentiny v roce 1928 a do Belinců v roce 1935. Tato vlna byla spojena se světovou hospodářskou krizí, respektive s přelidněním a nedostatkem půdy. Ve zbylé části této kapitoly se autorka věnuje náboženskému a hospodářskému vývoji ve Vojvodovu.

Druhá kapitola, jejíž autorkou je Gabriela Fatková, se soustředí na populaci Karakačanů v Bulharsku a jejich migraci, respektive sezonní migraci do Řecka. Mimo to se dozvídáme o migraci dalších bulharských etnik, jako jsou například bulharští Turci, kteří odcházejí do západních evropských států, ale i do USA a Kanady. Fatková získala data pro tuto studii při opakovaných pobytech v Bulharsku v letech 2008 až 2011. Metodou pro sběr dat byly nestrukturované rozhovory společně s autobiografickými vzpomínkami informátorů až do let 1989. Zároveň využila aktuální studie i oficiální dokumenty zabývající se problematikou přístupu Bulharska a Řecka k cizincům. Kapitola vhodně doplňuje několika tabulkami, ze kterých vyčteme například přehled o počtu emigrantů z Bulharska po jednotlivých letech, počet největších imigrantských populací v Řecku, dále také počet osob vyhoštěných z Řecka kvůli chybějícímu povolení k pobytu, případně množství oficiálních remitencí (tedy věcných, finančních, případně sociálních „darů“) do Bulharska v daných letech.

Lukáš Hanus je autorem další kapitoly *Přechod české krajské komunity z obce Gerník (Rumunsko) do transnacionálního momentu* je název další kapitoly, a jak je již z názvu patrné, věnuje se transnacionální migraci českých krajanů v rumunském Banátu. Ve studii se dozvídáme, jak fungují mechanismy transnacionalismu, které autor demonstrovuje na příkladu českých krajanů žijících v Gerníku v Rumunsku, kde také prováděl terénní výzkum. Sám popisuje, že transnacionalizaci chápe jako: „adaptační mechanismus při vyrovnání se s chybějícími kulturními doménami domovského prostředí v hostitelské zemi“ (str. 61). V této problematice dále poukazuje na krajskou identitu a proměnu populace v oblasti. Většina obyvatel největší české obce Gerník se potýká s finanční nejistotou, protože nemá stálý příjem, a kromě toho se musí vyrovnávat jak s vnějšími, tak vnitřními společenskými a politickými tlaky. Čtenář se tak dozvídá, že tyto potíže místních obyvatel pomáhají řešit příbuzní v České republice, a tím vzniká síť rodinných vztahů mezi dvěma státy a (nejenom) do Gerníku putuje stále více hmotných a nehmotných remitencí.

Marek Jakoubek se ve čtvrté kapitole zaměřuje na českou obec v severozápadním Bulharsku, která se jmenuje Vojvodovo a která byla založena v roce 1900. Sám popisuje, že psát o této obci není snadné, protože podle jeho slov tato tematika zažívá „bezmála publikační explozi“ (str. 92). Kromě toho poznamenává, že existuje pestrá paleta přístupů k této problematice, a to přesněji přístup historický, antropologický, etnologický, religionistický, lingvistický, epigrafický, folkloristicko-etnografický i demografický. Přesto podle autora není toto téma vyčerpané. Ve studii nám přibližuje dokument *Cesta do Prahi* (sic), který napsal vojvodovský Čech Petr Dobiáš při cestě z Vojvodova do Prahy a z Prahy do Vojvodova v roce 1946. Tuto cestu vykonal za účelem možnosti přesídlení české komunity zpět do Československa. Studie nám přibližuje otázky reemigrace na úrovni politické, ekonomické, hospodářské a také společenské. Marek Jakoubek tento text vybral záměrně, protože není tak známý, a chce ho tímto způsobem přiblížit čtenářům, kteří se zajímají o vojvodovskou tematiku.

Poslední kapitolu nazvanou *Obec Svátá Helena jako vinice Boží misími oplocená* sepsal Michal Pavlásek a zabývá se v ní otázkou české emigrace na Balkán, respektive do lokality rumunského Banátu, a jejího sebevymezení se v perspektivě *my versus oni*, které na začátku 20. století probíhalo spíše v linii náboženské než národní. Sám přednost tohoto výzkumu spatřuje v jeho zaměření se na náboženské otázky. Tomu odpovídá i autorova volba pramenných zdrojů, neboť vykresluje období mezi roky 1904–1939 optikou archivních církevních pramenů a náboženských časopisů. Součástí této kapitoly je také zhodnocení předchozích bádání krajského diskurzu a české emigrace. Dočteme se, že studium krajanů bylo součástí národopisného studia etnických procesů a již od vzniku Československa byla česká emigrace součástí zahraniční politiky. Také z toho důvodu vznikl Československý ústav zahraniční a jednou z jeho činností byl program *krajské péče*, který zajišťoval „záchranu“ a národní aktivizaci česko-slovenské emigrace. Autor vhodně poznamenává, že moderní svět byl vždy ve velké míře transnacionální.

Recenzovanou publikaci tvoří celkem pět příspěvků a její ambicí je, jak se píše v úvodu, zdůvodnit, „proč je relevantní věnovat se terénnímu výzkumu na Balkáně a proč by nejen nastupující generace antropologů a dalších praktikujících sociálních vědců měla věnovat Balkánskému poloostrovu profesní pozornost“ (str. 9).

S určitostí můžeme říci, že tomuto cíli všichni autoři dostáli na výbornou, neboť široký tematický záběr monografie uspokojí každého čtenáře a poskytne mu vítaný, čtivý a informačně bohatý úvod do dané problematiky. Nezpochybnitelným přínosem této publikace je také to, že přibližuje nedávné terénní výzkumy, které proběhly v této lokalitě, a nejen díky tomu obohacuje pohled na balkánský region, který bývá často zkreslený.

Miroslav Hendrych